

Friss fogyasztásra szánt zöldség és gyümölcs minősége kötelező vizsgálatának 1994-1995. évi hatósági tapasztalatai

Németh Lajos és Ducsay Tamás

Földművelésügyi Minisztérium,
Állategészségügyi és Élelmiszerellenőrzési Főosztály

Érkezett: 1996. augusztus 27.

Az Európai Unióhoz való csatlakozásunk jegyében felmerült a zöldség és gyümölcs minőségellenőrzés hazai rendjének - az EU előírásainak és működő ellenőrzési gyakorlatával harmonizáló - kialakítása. Mivel ehhez hasonló, hatósági ellenőrzés Magyarországon gyakorlatilag nem volt ismeretes, a jogi harmonizáció a meglévő jogszabályok módosításán túlmenően, új jogszabályok alkotását is igényelte. Emellett - tekintve, hogy a jogi harmonizáció az EU csatlakozásunk szükséges, de nem elégséges feltétele - a működés harmonizációja jelentette a legnagyobb kihívást. A funkcionális harmonizáció keretében az ellenőrzés személyi, műszaki-technikai, szervezeti és pénzügyi feltételeinek megteremtését kellett megoldani.

Az EU gyakorlatában ez az ellenőrzés - a kereskedelem támogató szerepén túlmenően - a piaci beavatkozás szempontjából is alapvető elem, így a résztvevők által ismert és teljes mértékben elfogadott. Magyarországi kialakításához elsőként a termelők, kereskedők és a hatóságok szakembereivel kellett megismertetni, elsősorban a kötelező minőségi előírások tartalmát, amire német szakemberek részvételével és alapítványi támogatással már 1992-ben sor került. Párhuzamosan megkezdődött a zöldség és gyümölcsfélékre vonatkozó minőségi követelményeknek a Magyar Élelmiszerkönyv kötelező előírásaiként való átvétele.

A zöldség és gyümölcsfélék minősége hatósági ellenőrzésének kialakításáról az FM 1993. február 13-i Miniszteri Értekezlete döntött. A tárca vezetése figyelembe véve a termelés területi eloszlásának egyenetlenségét, az ehhez sem teljesen igazodó export feladóhelyek eltérő forgalmát, az egyes évek között előforduló jelentős eltéréseket, az éven belüli idényszerűséget, az EU bővülésének lehetőségét, a nem EU országok esetleges hasonló igényét, a pénzügyi lehetőségeket és mindezek változásának hatását a tervezhetőségre, a fokozatos kialakítást határozta el.

Ennek megfelelően készült el a 22/1993. (VII.1.) FM rendelet „Az Európai Közösségek tagállamaiba kiszállításra kerülő, friss fogyasztásra

szánt gyümölcs és zöldség minőségének kötelező vizsgálatáról” címmel. A kötelező alkalmazást a rendelet 1994. január 1-től írta elő 8 zöldség- és gyümölcsfajtára. A vizsgálatokat az állategészségügyi és élelmiszerellenőrző hálózat végzi, a tíz kijelölt állomásán keresztül. Ez tette lehetővé, hogy új szervezet kiépítése nélkül, a szakirányú élelmiszerellenőrök bevonásával, minimális létszámbővítéssel a feladat az első lépcsőben igen költségtakarékosan megoldható legyen. Ugyanakkor az újonnan felvett zöldség-gyümölcs ellenőrök is - leterheltségüktől függően - az általános élelmiszer ellenőrzésben kezdettől fogva szintén részt vettek. A kötelező vizsgálat alá vont zöldség- és gyümölcsféléket az 51/1994. (VIII.19.) FM rendelet bővítette. A fokozatos szabályozás ellenére a gyakorlati kivitelezésben különböző problémák jelentkeztek, elsősorban a vizsgálati bizonyítványok vámszervek részéről történő megkövetelése terén, amit a jogszabályi háttér és annak szakmai vonatkozásai tisztázásával, illetve a megfelelő társhatósági kapcsolat kialakításával sikerült rendezni. Ennek eredményeképpen a jelenlegi jogi szabályozásnak megfelelő ellenőrzés működik, aminek tapasztalatai a következők szerint foglalhatók össze.

Az elvégzett vizsgálatok és azok értékelése

Az ellenőrök 1994-ben 1228 tételt, 1995-ben 4014 tételt láttak el bizonyítvánnyal a növekedés 3,3- szoros, ami több okra vezethető vissza:

- a vizsgálatköteles termékek köre 8-ról 22-re bővült,
- az EU kibővült, az új tagok közül Ausztria és Finnország jelentős piaca a magyar zöldség-gyümölcsnek,
- több EU-n kívüli ország is hasonló bizonylatot igényel,
- az előző évhez képest már nem volt jelentős azoknak a tételeknek a száma, amelyekkel - a még nem teljes körűen kiépített ellenőrzési rendszer miatt - a kötelező minőségellenőrzést elkerülhették az exportőrök.

A vizsgált termékek közül 1994-ben a vöröshagyma, a paprika, a szilva, az alma és a cseresznye, 1995-ben pedig a vöröshagyma, a paprika, a fokhagyma, a szilva, a spárga a hajtattott fejeskáposzta, a csemegeszőlő, a görögdinnye, a cseresznye, a kajszi, az alma és a körte voltak a jelentősebbek.

A legtöbb vizsgálatot Csongrád, Bács és a Heves megyében végezték.

Az ellenőröknek 1994-ben 26 esetben, 1995-ben 97 esetben kellett a jelölést vagy az áru minőségét korrigáltatni, illetve néhány tétel ezek közül

azután sem kapta meg a kiszállítás feltételéül szabott vizsgálati bizonyítványt. A megvizsgált tételek számított mennyisége 1994-ben mintegy 17 ezer tonna, még 1995-ben már 54.500 tonna volt.

A vizsgálat csak az EU tagországokba kiszállítandó termékekre kötelező, mégis volt igény mindkét évben nem EU tagországokba (Svájc, Norvégia, Szlovákia, Csehország, Lengyelország, Litvánia, Horvátország és Szlovénia) szállított gyümölcs-zöldség megvizsgáltatására is. Kiemelkedő ebből a szempontból a szlovák export aránya a Szabolcs és a Győr megyei Állomás körzetében. A vizsgálatok megoszlását az 1. táblázat mutatja.

1. táblázat: A vizsgálatok megoszlása EU és nem EU csoportosítás szerint a 22/1993. (VII.1.) FM rendelet alapján végzett zöldség-gyümölcs export minőségellenőrzés eredménye 1995-ben

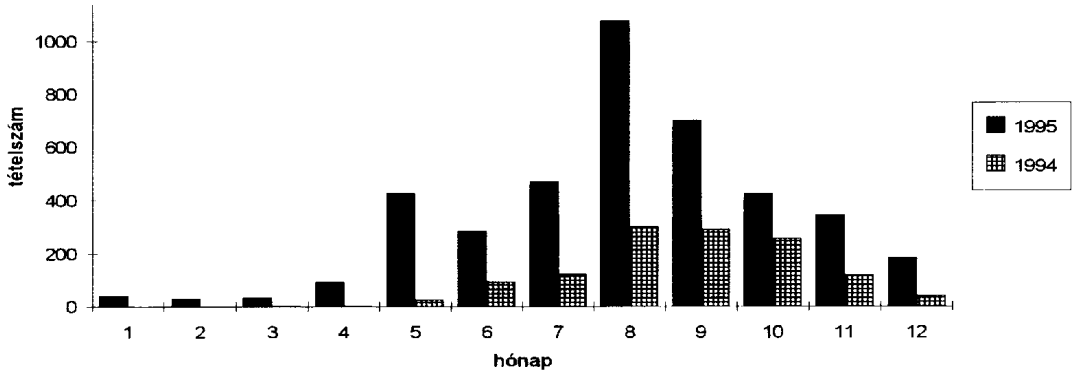
Export reláció Vizsgáló megye	EU tagországok	Nem EU vizsgálat összesen	Bizonyítvánnyal ellátott tétel összesen	EU vizsgálat az összesből %	Nem EU vizsgált az összesből %
Győr-Moson-Sopron megye	21	10	31	68,0	32,0
Fejér megye	4	0	4	100,0	0,0
Somogy megye	40	0	40	100,0	0,0
Zala megye	72	0	72	100,0	0,0
Bács-Kiskun megye	1156	19	1175	98,4	1,6
Csongrád megye	1720	20	1740	98,9	1,1
Békés megye	88	5	93	94,6	5,4
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	70	204	274	26,0	74,0
Heves megye	374	7	381	98,2	1,8
Budapest Főváros	202	2	204	99,0	1,0
Mindösszesen:	3747	267	4014	93,3	6,7
%	93,3	6,7	100,0	-	-

Az 1. ábra a vizsgálatok havonkénti, a 2. ábra az ország megyéi szerinti megoszlását mutatja be. Azok közül a megyék közül, ahol nincs vizsgálatra kijelölt Állomás, jelentős számú exportvizsgálat volt mindkét évben Szolnok és 1995-ben Hajdú megyében is.

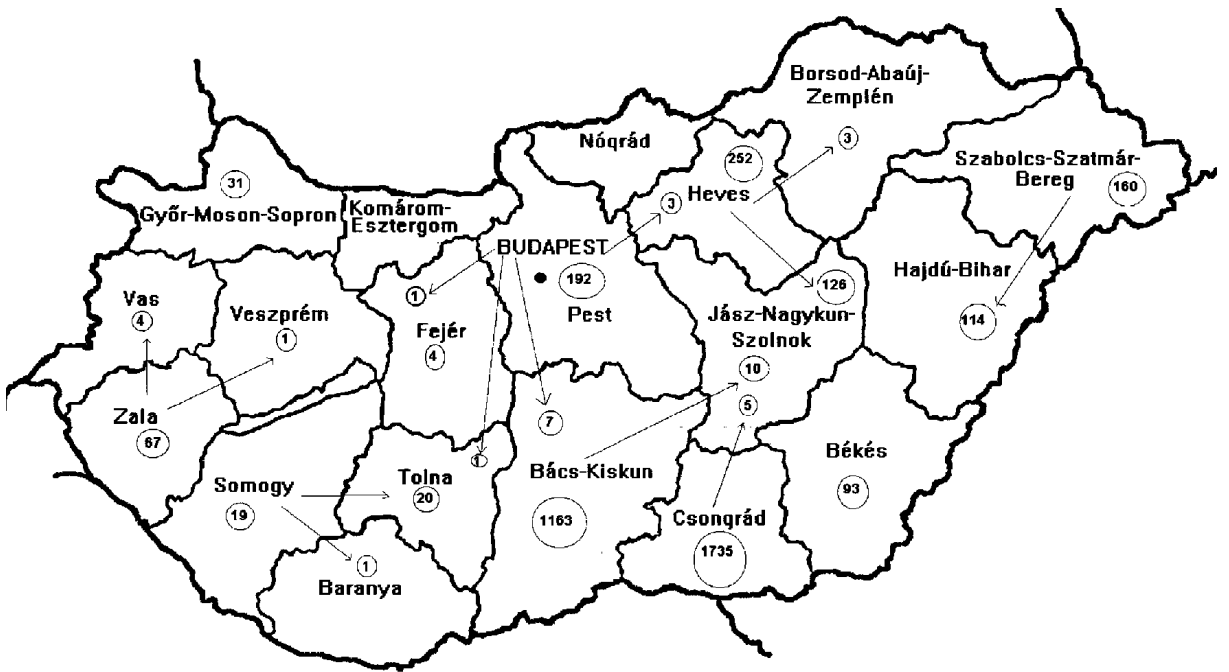
1994-ben az exportőrök egy része eleinte nem ismerte, hogy kötelező megvizsgáltatniuk az EU export áru minőségét, ezért több tétel vizsgálat nélkül hagyta el az országot, jelentős számú vizsgálatra csak a nyári hónapoktól - miután a vámszervek ellenőrző segítségét megkaptuk - került sor.

1995-ben már egész évben folyamatos munkát jelentett az export minőségvizsgálat, s már áprilistól - a spárga szállítások beindulásától - az

év végéig jelentős leterhelés nehezedett az ellenőrökre az exportáló megyékben.

1. ábra: Zöldség-gyümölcs vizsgálatok havonkénti alakulása 1994-1995-ben

2. ábra: Zöldség-gyümölcs vizsgálatok megyénkénti megoszlása 1995-ben

Még 1995-ben is fordultak elő olyan esetek amikor vizsgálat nélkül hagyta el egy-egy tétel az országot. Erre a külföldi visszajelzések alapján lehet következtetni. Ezek száma az összes vizsgált tételhez képest már nem számottevő, viszont a külföldi reklamációk jelentős része ezek miatt érkezett.

Általános problémaként jelentkezett a hibás, hiányos, vagy a nem az előírások szerinti jelölés. A külföldi visszajelzések mintegy fele szintén ezekre vonatkozott.

A jellegzetes esetek a következők:

- Az előírások szerinti 4-6 információt a göngyöleg egy oldalán (a gyakorlat szerint a homlokfalán) kell feltüntetni. Nem megfelelő a jelölés, ha az előirt információk részben a karton oldalán vannak.
- A termék származási országát világosan és egyértelműen fel kell tüntetni, mégpedig önálló adatként. Nem helyes, ha az exportőr úgy gondolja, hogy a címében lévő országmegjelölés, pl. "H-xxxx Budapest" vagy a tevékenység megjelölése, pl. "Export-Import, Ungarn" helyettesíti az áru származási országának megjelölését. Az osztrákok rendszeresen kifogásolták a két fent említett kategóriába tartozó tételeinket a hiányos jelölés miatt. Javaslatuk alapján a karton homlokfalára pótlólag bélyegeztetjük vagy ráíratjuk az ott nem szereplő, de szükséges információt.
- Váltakozva fordultak elő a következő hibák: az előírásnak megfelelő fajtagjelölés hiányzik, vagy a méret jelölése nem előírás szerinti (pl. paprika, olasz exportra küldött fokhagyma, szilva).
- Hiba az is, ha az osztályt II. o.-ra átjelölik a rakat külső felületén, de a belsejében ottmarad a göngyölegeken az előrenyomtatott I. o. jelölés.
- Volt olyan reklamáció, hogy a hagymás zsákban elhelyezett címke elmozdult, nem olvasható, ezért azt a zsák külső felületére kell elhelyezni és rögzíteni.
- A minőséget illetően 1995-ben sok probléma volt a szilvánál, a nagyszámú hagymareklamáció pedig a rejtett, belső romlóhibából eredt, ami az érés kori csapadékos időjárásból adódó növényvédelmi problémák velejárója.

Reklamációk, külföldi visszajelzések

1994-ben a német ellenőrző szervezettől rendszeres visszajelzést kaptunk az általuk észlelt, német célállomásra küldött vagy tranzitként német határállomáson vizsgált magyar gyümölcs és zöldség export tételek minőségéről. Az általunk megvizsgált tételek 1,8%-ára vonatkozóan találtak minőségi vagy jelölési hibát. Ezt a korábbi évek átlag 15,1%-os reklamációs arányával szemben igen komoly eredménynek tekinthetjük. Olyan eset is előfordult, hogy kifogástalan magyar árut megreklamált a külföldi importőr, de a szakmai együttműködés eredményeként - vizsgálati bizonyítványunk felhasználásával - a német hatóság segítette a jogtalan reklamáció elhárításában.

1995. július óta az osztrák minőségellenőrző szervezettől is kapunk visszajelzéseket a magyar zöldség-gyümölcs szállítmányokkal kapcsolatos

kifogásokról (2. táblázat). Az összesen 25 kifogásból 14 tételnél a hibát az osztrák célállomáson az importőrrel kijavították. További 10 esetben az áru Németországba ment exportra, ezeket továbbították, s a hibák kijavítása a német importőr lehetősége, illetve ha az árura igényt tart, akkor kötelessége. Egy romlóhibás szilvatételt visszaküldtek.

2. táblázat: Az osztrák minőségellenőrző szervezettől kapott visszajelzések az észlelt hibákról és az intézkedéseikről

(a 22/1993. (VII.1.) FM rendelet alapján végzett zöldség-gyümölcs export minőségellenőrzés eredménye, 1995.)

Termék (hibás tétel)	A hiba jellege	A jelölés kijavítása	Az áru átválogatása	A célországba (D) továbbítás a hiba ottani kijavítására	Vissza a feladónak
Kajszi (3)	Hiányzik az osztály és a származási ország jelölése, héjhiba, jégverés	1	1	1	
Szilva (5)	Hiányzó vagy hiányos jelölés, (származási ország, osztály), romlóhibás	2	1	3	1 (5 % moniliás rothadás)
Körte (1)	Hiányzó jelölés	1			
Csemegeeszőlő (2)	Osztály, fajta, származási ország jelölés hiányzik	2			
Vöröshagyma (4)	Származási ország jelölése hiányzik, a címke a zsákban elcsúszott			4	
Fokhagyma (5)	Hiányzó vagy hiányos jelölés	5			
Paprika (1)	Úgy rakodtak, hogy a jelölés nem látható			1	
Fejéskáposzta (1)	osztály, származási ország jelölése hiányzik			1	
Sárgarépa (1)	Piszkos, osztályozatlan, nincs jelölve	1	1		
összesen: 25	-	12	3	10	1

A német minőségellenőrző szervezettől 1995-ben kapott visszajelzéseket a 3. és 4. táblázat tartalmazza. Összesen 96 tételről kaptunk észrevételt. Tisztáztuk, hogy ezek közül 46 olyan, ami ellenőrzésünk nélkül hagyta el az országot. Az általunk vizsgálati bizonyítvánnyal ellátott tételekből 50-tételnél fordult elő jelölési vagy minőségi, illetve osztályozottsági hiba.

3. táblázat: A német minőségellenőrző szervezettől kapott visszajelzések a hibák jellegéről (1995.)

Termék (hibás tétel)	A hiba jellege	Megjegyzés
Spárga (2)	Jelölés, nem megfelelő osztály	
Cseresznye (3)	Romlóhibás, kifejtetlen, túlrett	
Kajszi (5)	Hiányzó fajtanév, nem megfelelő osztály, zöldes szín, héjhiba, romló hiba	
Paprika (12)	Hiányos jelölés, földes árú, foltosság, sérült csésze, romlóhiba, nem megfelelő osztály	3 tétel jelölés hibával visszaküldve
Uborka (1)	Hiányos jelölés	
Paradicsom (2)	Hiányos jelölés, a jelölés teljes hiánya, túlrett	Megsemmisítés túlérés miatt
Szilva (20)	Hiányos vagy hiányzó jelölés, nem megfelelő osztály, éretlen mézgásodás a magház körül, romló hiba	
Hagyma (49)	Hiányzó vagy hiányos jelölés, piszkos, foltos héj, felrepedt héj, korompenmész, gyökérmaradványok, romlóhiba, nem megfelelő osztály-jelölés, rossz méretosztályozás	13 tétel jelentős hibával visszaküldve
Alma (1)	Hiányos jelölés, nem megfelelő osztály-jelölés	
Fokhagyma (1)	Hibás osztálybasorolás, foltosság	

4. táblázat: A német minőségellenőrző szervezettől kapott visszajelzések az intézkedésekről

Termék	Hibás tétel	Utójelölés vagy utóválogatás	Ipari feldolgozás	Visszaküldés	Megsemmisítés
Spárga	2	2	0	0	0
Cseresznye	3	3	0	0	0
Kajszi	5	5	0	0	0
Paprika	12	9	0	3	0
Uborka	1	1	0	0	0
Paradicsom	2	1	0	0	1
Szilva	20	14	6	0	0
Hagyma	49	36	0	13	0
Alma	1	1	0	0	0
Fokhagyma	1	1	0	0	0
Mindösszesen:	96	73	6	16	1

A német hatóság a 96 esetből 73-nál az észlelt hibát vagy hiányosságot a célállomáson az importőrrel javította ki, pl. ha a jelölés hiányzott vagy hibás volt, illetve olyan minőségi hiba fordult elő, amit az áru átválogatásával kiküszöbölhettek. Hat szilva-szállítmányt ipari feldolgozásra utaltak, 16 tételt visszaküldtek a feladónak, ezek közül 13 hagyma, 3 paprika volt. Egy túlérett paradicsom szállítmányt megsemmisítettek.

1995-ben a magyar vizsgálati bizonyítvánnyal ellátott 4014 tétel közül 75-re érkezett visszajelzés (25 osztrák és 50 német), ami 1,9%-os kifogásolási arányt jelent.

A gyümölcs és zöldség minőségének vizsgálata a 11/1994. (III. 12.) FM rendelet alapján díjköteles. A vizsgálatokért felszámolt összeg a nagy vizsgálati számú megyékben fedezte a teljes szezonban leterhelt ellenőrök költségeit, míg a kisebb vizsgálati számú megyékben nem.

Következtetések, további feladatok

Ezen termékspecifikus ellenőrzési rendszer elmúlt időszak alatti eredményei, tapasztalatai, továbbá az elvárásoknak való jövőbeni megfelelés fejlesztési igényei a következőkben foglalhatók össze.

Az 1995. évi XC. törvény az élelmiszerekről a 27.§ (10) bekezdésében felhatalmazást ad a friss fogyasztásra szánt zöldség-gyümölcs ellenőrzési rendelet kidolgozására, ami a korábbi döntés alapján a szükség szerinti fokozatos korszerűsítésre, módosításra terjed ki. Ezt követően dolgozható ki az import és a hazai ellenőrzés hasonló rendszere.

A földművelésügyi miniszter 40/1995. (XI.16.) FM rendelete a Magyar Élelmiszerkönyv kötelező előírásairól - az EU előírásokkal harmonizálva - tartalmazza a zöldség- és gyümölcsfélék minőségének előírásait, utalva a 22/1993. (VII.1.) FM rendeletre. A Magyar Élelmiszerkönyv előírás-jele a két jogszabályban nem azonos, azt a módosítás során összhangba kell hozni.

A visszajelzések alapján azonban már a jelenlegi helyzetben is szükséges az ellenőrzésre kijelölt Állomások körének (pl. Hajdú- és Szolnok megye) bővítése és - a leterheltséget alapul véve - az ellenőrök létszámának (pl. Bács és Csongrád megye) növelése, hiszen az ellenőrzés rendje, létszáma 1993-ban az akkori becslések szerinti 3000 tételre számolva került kialakításra.

Gondoskodni kell arról, hogy valamennyi kijelölt megyében képzett helyettesítő szakember álljon rendelkezésre, amihez az új ellenőrök szakmai felkészítését el kell végezni.

A nem EU országokba irányuló export esetén is a jelenlegi ellenőrzési, illetve bizonylatolási rendszert célszerű fenntartani, illetve a módosítás során jogszabályban lehetővé tenni. Szükséges a kötelező vizsgálat elmulasztásának esetére is szankciót kidolgozni.

Szükséges, hogy a munka jellegéből adódóan valamennyi - rutinszerűen ellenőrzést végző ellenőr - részére működképes gépkocsi és rádiótelefon álljon rendelkezésre.

A hazai forgalmazású (beleértve az importot is) zöldség-gyümölcs termékek hatósági minőségellenőrzése gyakorlatilag megoldatlan. A rendelet hatályát - később - a fentiekre is ki kell terjeszteni, célszerűen a már meglévő, a szükséges tapasztalatokkal, szakmai gyakorlattal, illetve szakmai képesítéssel rendelkező hálózatra alapozva.

A kiterjesztés természetesen a jelenlegi létszám egyidejű jelentős mértékű növelését vonja maga után, a technikai bázis és a szükséges mértékű anyagi háttér hosszabb távú egyidejű biztosításával.

Tovább kell erősíteni exportunk érdekében az EU illetékeseivel és ellenőrző szervezeteivel a kapcsolatot. Brüsszelt az elfogadásra bejelentett ellenőrző hatóságot érintő jogszabály és egyéb módosulásokról folyamatosan tájékoztatni kell.

El kell érni, hogy a tanúsítványok kölcsönös elfogadásáról folyó tárgyalások eredményeként a CEFTA országok és Szlovénia, továbbá a keleti piac a magyar hatóság tanúsítását elismerje.

Ahhoz, hogy a vámszervek - a kiléptetés feltételeként és szakmailag helyesen - megköveteljék az ellenőrző hatóság által kiállított vizsgálati bizonyítványt, a közvetlen kapcsolatot tovább kell erősíteni.

Valamennyi javaslatot különösen az az el nem hanyagolható tény indokolja, hogy majdani EU tagságunk esetén annak határai kitolódnak és át kell vennünk az EU-ba történő beléptetés és ellenőrzés ma még osztrák kötelezettségének döntő többségét. Ehhez a szakmai felkészülést és a gyakorlati munkát a kialakított hálózat időben megkezdte. Ezzel összhangban a belső piaci integrációnkra vonatkozó Fehér Könyvvel összefüggő feladatok végrehajtásáról szóló 2403/1995. (XII.12.) Korm. határozat is előírja a vonatkozó közösségi szabályozás átvételét.

A megkezdett út helyességét és a hálózat szakmai felkészültségét jól visszaigazolják az elmúlt két év tapasztalatai.

Friss fogyasztásra szánt zöldség és gyümölcs minősége kötelező vizsgálatának 1994–1995. évi hatósági tapasztalatai

Németh Lajos és Ducsay Tamás

Az Állategészségügyi és Élelmiszer Ellenőrző Állomások jogszabályi felhatalmazás alapján vizsgálják az exportra kerülő zöldség és gyümölcs minőségét. Megállapítható, hogy a vizsgált időszakban a kiszállításra került tételek minősége pontosabban megfelelt az előírásoknak. Ezt a német és az osztrák társszervezetek is visszaigazolták, amit a reklamációk, az átválogatások, visszaszállítások, megsemmisítések számának csökkenése szintén bizonyít. Az ennek ellenére megállapított hibák megoszlását és jellegét a közlemény táblázatosan összefoglalja és értékeli.

Experiences of the authority quality control of fruits and vegetables for the fresh consumption

Németh, L. and Ducsay, T.

Based on a legal authorisation, the Animal Health and Food Control Institutes investigated the quality of vegetables and fruits for export. During the first control period the quality of exported products met more strictly the existing requirements. This good development was also confirmed by the German and Austrian control organisations, expressed by the reduction of complaints, less sortings, rejections and destroying as well. Distribution and character of defects registered accordingly are summarised and evaluated in the charts of the above study.

Feststellungen der amtlichen Lebensmittelüberwachung 1994/95 bei der obligatorischen Untersuchung von zum Frischverbrauch bestimmten Obst und Gemüse

Németh, L. und Ducsay, T.

Die Ämter für Veterinär- und Lebensmittelkontrolle untersuchen auf der Grundlage von Rechtsvorschriften die Qualität der exportierten Obst- und Gemüselieferungen. Es kann festgestellt werden, daß ihre Qualität der den Vorschriften im Untersuchungszeitraum exakter entsprach als früher. Diese Tendenz wurde auch von den deutschen und österreichischen Kontrollorganen bestätigt, was durch den Rückgang der Anzahl der Reklamationen, der Umsortierungen, der Rücklieferungen und Vernichtungen ebenfalls ersichtlich ist. Die Verteilung der trotzdem festgestellten Fehler werden im Artikel tabellarisch zusammengefaßt und diskutiert.